

N:o 211.

Af herr **E. A. Wijkander**, *angående ändringar i Kongl. Maj:ts förslag till lag om stiftsstyrelse.*

Under den katolska tiden utgjordes *domkapitlen* uteslutande af prester. Vid reformationens genomförande upplöstes i allmänhet de gamla domkapitlen. Reformatorernas uppfattning af de religiösa föreningarnas väsen var sådan, att de härledde all kyrkans magt från församlingen och bildade den nya kyrkostyrelsen på basen af samarbete mellan prester och af församlingen valde icke-prester, församlingens »äldste». Rent genomfördes *synodalformen* blott uti den franska och skotska kyrkan, men äfven annorstädes återfinnes den. I de tyska reformerade kyrkorna infördes af regenterna *konsistorierna*, af hvilka det första inrättades i Kur-Sachsen 1542 i samråd med och på tillskyndan af Luther. Dessa hafva sedan blifvit en allmän och väsentlig del af de evangeliskt-lutherska ländernas kyrkoförfattning, »äfven deruti erkännande grundåsigten om *församlingen* såsom det kyrkliga medvetandets och lifvets centralpunkt, att icke blott prester, utan ock lekmän anses till säte och stämma i konsistorierna behörige». Konsistorierna arbetade kollegialt och, der superintendenten i stället för biskopar funnos, voro dessa i regel underordnade konsistorierna, stundom medlemmar af de samma.

I Sverige har kyrkostyrelsen med biskoparnes framskjutna ställning bibehållit mer af den katolskt-hierarkiska riktningen än inom de flesta andra protestantiska länder. Den lekmannabeståndsdel af de svenska konsistorierna, som bestod uti lektorerna vid stiftsstadens gymnasium, var tidigare knappast att räkna såsom sådan, då dessa lektorer vanligen antingen voro prester eller hade för afsigt att framdeles

öfvergå till det presterliga yrket. Under årens lopp har den förändring inträdt, att skolans lärareplatser ej längre äro endast trappsteg till kyrkans mera indrägtiga befattningar, liksom skolan sjelf ej längre har till hufvuduppgift att utbilda ämnesvenner för kyrkans eller ens statens platser. Skolans och kyrkans intressen äro ej längre sammanfallande, om de ock, såsom sig bör, hafva och måste hafva mycket gemensamt. Klagomål höras därför både från kyrkan och från skolan öfver att den nuvarande, af prester och skollektorer bestående stiftsstyrelsen, under hvilken såväl stiftets presterskap som dess allmänna läroverk lyda, lemnar mycket öfrigt att önska. Reformen påyrkas från båda hållen. I decennier hafva de olika förslagen aflöst hvarandra utan att något kunnat vinna allmän anslutning.

Såsom ofvan påpekats, hafva de svenska konsistorierna på grund af den historiska utvecklingen haft en ganska katolskt-hierarkisk pregel. I och med skollektorernas alltmer framträdande lekmanarigtning har dock en förbättring i detta afseende egt rum, och vi hafva något, om ock obetydligt, närmat oss de öfriga protestantiska länderna med deras synodalförfattning och deras af församlingen valda äldste. Skollektorerna hafva blifvit församlingarnes målsmän gent emot presterna och hafva på flera ställen i detta hänseende inlagt så stora förtjenster, att statsmakterna böra väl tillse, att dessa framsteg ej gå förlorade vid en eventuel ombildning af den nuvarande stiftsstyrelsen.

Det är obestriddigt, att det är en olägenhet att de kyrkliga frågorna skola behandlas af skolmän, som ej särskildt utvalts med tanke på kyrkan, liksom att skolfrågorna skola afgöras af prester, som ej hafva intresse för eller erfarenhet om skolan, men den ensidighet, som skulle uppkomma, om de kyrkliga ärendena skulle uteslutande behandlas af prester eller skolärendena af skolmän, vore långt mer att beklaga. Skall vid en omändring af stiftsstyrelsernas sammansättning ur konsistorierna uteslutas den lekmanabeståndsdel, som nu utgöres af skollektorerna, hvilka obestriddigen numera, i stort sedt, utnämnas utan tanke på presterskapets speciella intressen, måste statsmakterna tillse dels att de nya konsistorierna erhålla lekmanaledamöter och dels att dessa tillsättas så, att de kunna anses i första rummet representera *församlingarnes intressen*.

Enligt det af regeringen nu framlagda förslaget till stiftsstyrelse skall denna utöfvas *dels* af biskop, *dels* af ett domkapitel, bestående af fem ledamöter, nemligen biskopen, såsom ordförande, domprost, där sådan finnes, såsom vice ordförande, en af Konungen utnämnd stiftssekreterare samt två af Konungen för fem år i sänder förordnade leda-

möter, af hvilka en skall vara lekman, dels ock af biskopen med biträde af stiftssekreteraren såsom föredragande, men med biskopen ensam tillkommande beslutanderätt. Stiftssekreteraren skall hafva undergått examen, som berättigar till inträde i rikets rättegångsverk, och såväl han som de ledamöter, hvilka skola förordnas af konungen, tillsättas på förslag af domkapitlet.

Äfven om man bortser från det mycket betecknande namnutbyte, som består deruti, att det protestantiska »konsistoriet» är utbytt mot det katolska »domkapitlet», faller det genast i ögonen vid betraktandet af det nämnda förslaget, att endast en medlem utom stiftssekreteraren skall vara lekman och att denne skall liksom stiftssekreteraren *vara på förslag af konsistoriet utsedd af Kongl. Maj:t.* På grund af sättet för denna ledamots utseende kan man vara fullt viss, att han blir ett troget uttryck för den inom konsistoriets presterliga majoritet rådande stämningen och verldsåskådningen. Man behöfver ej heller betvifla, att icke äfven den jurist, som på nämndt sätt blifvit utnämnd till stiftssekreterare, inom kort väsentligen genomtränges af det presterliga åskådningssättet och kanske blir mer presterlig än presterna sjelfva, hvarpå analogier ej torde vara svåra att uppleta. Huru förträffligt detta åskådningssätt än i och för sig kan vara, förlorar sålunda konsistoriet den mångsidigare prägel, som reformatörerna med Luther i spetsen en gång påfordrade såsom vilkoret för en lifskraftig kyrkostyrelse och som församlingarna med allt större och större styrka kräfva, på det att de med förtroende skola kunna följa dess ledning och foga sig efter dess föreskrifter.

Redan vid 1888 års kyrkomöte fordrades af den klarsynte f. d. riksdagsmannen Ola Andersson i Malmö, att uti konsistorierna skulle insättas bland andra en ledamot, vald af församlingarnas medlemmar. Motionens öde vid det nämnda kyrkomötet var temligen gifvet, men fordringarna i denna rigtning växa i styrka med hvarje år, och jag anser, att hvarje väsentlig förändring i den nu bestående sammansättningen af konsistorierna är en försämring ur kyrklig synpunkt, derest icke på ett eller annat sätt afseende fästes vid krafven på att församlingarna sjelfva få utse medlemmar i konsistorierna.

Frågan, huruvida några på kortare tid än lifstid utsedde af konsistoriernas medlemmar skola tillsättas genom val af vissa korporationer eller af Konungen, har tidigare förevarit. Redan uti den komité, som 1828 afgaf förslag till kyrkolag, fans en reservant, biskop J. J. Hedrén, hvilken ansåg, att konsistoriernas ledamöter borde utgöras af församlingarnas kyrkoherdar, hvilka genom val kunde utses af stiftets prester-

skap. Den komité, som 1846 afgaf förslag till kyrkolag, upptog denna tanke. Den ansåg, att intet presterligt eller icke-presterligt embete funnes, som i och för sig innebure garanti för de egenskaper, hvilka fordrades af en konsistorieledamot. Hvarken egenskapen af »lärare vid högsta lärdomsskolan» eller »de högsta teologiska studier», hvilka antogs förefinnas hos de teologiska fakulteternas medlemmar eller ens »de egenskaper, som fordras för att med välsignelse utöfva själavård, äfven inom större församlingar», medförde, enligt denna komités tanke, en sådan garanti. Denna garanti ansåg sig komitén deremot hafva funnit i »sakkunnige mäns val, en utväg, hvartill man redan tagit sin tillflykt i fråga om förslag till ordförandeplatserna i domkapitlen, och som synes lika lämplig vid ledamotsplatsernas besättande». Enligt komiténs förslag skulle konsistorierna bestå af biskop och fem ledamöter. Valbarheten skulle dock vara begränsad till stiftets kyrkoherdar, lektorer vid stiftsstadens gymnasium och rektor vid der befintliga lärdomsskola. Ledamöterna skulle väljas för fem år och valrätt tillkomma, likasom vid biskopsval, alla dem, som innehade fullmägt å ordinarie presterligt embete eller tjänst i stiftet, äfvensom konsistoriets medlemmar. Församlingarnes medlemmar skulle således äfven, enligt detta förslag, icke hafva någon rätt att deltaga i valet.

Vid 1856 års riksdag beslöto på enskild framställning Rikets Ständer för sin del en författning, i hvilken bestämdes, att bland de fem, hvilka jemte biskopen borde sitta i konsistoriet, domprosten och teologie lektorn eller, der universitet vore, äldste teologie professorn borde vara konsistoriets ledamot på grund af innehafvande embete, samt de öfrige utses genom val bland stiftets kyrkoherdar samt rektor och lektorer vid stiftsstadens läroverk, i hvilka val alla ordinarie prester i stiftet och lärare vid stiftets elementarläroverk skulle ega deltaga. Mot detta förslag gjorde dock presteståndet i en särskild framställning till Kongl. Maj:t åtskilliga erinringar. Sedan äfven högsta domstolen gjort anmärkningar häremot, vägrade Kongl. Maj:t sitt bifall till förslaget.

Till 1868 års kyrkomöte aflät Kongl. Maj:t förslag till ändringar uti stiftsstyrelsen, och bland grunderna för förslaget gjordes följande uttalande: »I afseende åter på frågan, huruvida ledamöterna borde antingen utses genom val eller ock af Kongl. Maj:t förordnas, har Kongl. Maj:t väl funnit valprincipens oinskränkta användande på domkapitlens sammansättning vara förenadt med de svårigheter, hvilka blifvit ur synpunkten af domkapitlens domsrätt anmärkta, men enär det moraliska inflytande, som hos kyrkostyrelsen är önskvärdt, måste vinna i styrka, då Konungens val ledes af kändedom om de underlydandes förtroende

för den valde, har hinder icke funnits möta för valgrundsatsens tillämpning i så måtto, att Kongl. Maj:t utöfvade sin rätt att utnämna domkapitelsledamöter inom samma gränser, som äro bestämda för utnämning af erkebiskop och biskopar, och att sålunda förslag till domkapitelsledamöter skulle af de underlydande upprättas efter hufvudsakligen samma grunder, som gälla för biskopsval.»

Från Kongl. Maj:ts sida hade sålunda genom skrifvelsen till 1868 års kyrkomöte valprincipen vunnit erkännande, om ock i mycket begränsad form och med församlingarnes uteslutande. Så mycket skarpare uttalar sig en kongl. komité, som följande året tillsattes för ombesörjande af en revision af 1686 års kyrkolag, mot valprincipen. Den yttrar: »Att flere eller färre af ledamöterna i ett administrativt och lagskipande embetsverk efter viss tids tjenstgöring skulle afgå och de embetsverket underlydande och dess uppsigt underkastade embets- och tjenstemännen skulle ega att periodiskt anställa val för upprättande af förslag till de sålunda ledigblifvande ledamotsplatserna, är en ordning, hvars införande på något af statsförvaltningens områden icke blifvit ifrågakaldt och sannolikt icke heller kommer att ifrågakämmas, och om hvars lämplighet särskildt inom den kyrkliga förvaltningen komitén icke kunnat öfvertygas.» Härvid bör dock anmärkas, att detta uttalande påtagligen endast gäller valprincipen tillämpad så, att presterskapet skulle utse ledamot i konsistoriet, och icke afser det fall, då församlingen vore den väljande. Till detta uttalande ansluter sig 1890 års komité för utarbetande af förslag till ändringar i kyrkolagen och anser, att mot valprincipen utan angifven begränsning af denna så tungt vägande anmärkingar framstälts, att komitén icke kunnat upptaga den.

Den uppfattning af konsistorierna, såsom jemförliga med hvilket annat administrativt eller lagskipande verk som helst, hvilken 1869 och 1890 års kyrkolagskomitéer visat sig ega, är betecknande för den byråkratiskt-hierarkiska riktning, som på vissa håll inom den svenska lutherska kyrkan gör sig gällande, huru mycket den än torde strida mot Luthers reformatoriska sträfvan. Uti den ofvan nämnda kongl. skrifvelsen af 1868 medgifves fördelen af det större moraliska inflytande, som skulle tillkomma konsistorierna, om medlemmarnes utnämning ej uteslutande tillkomme Kongl. Maj:t. Påtagligt synes vara att detta inflytande skulle blifva än större och konsistorierna mötas med än större förtroende, om — i likhet med förhållandena uti andra protestantiska länder — församlingarne finge insätta representanter i kyrkostyrelsen. Konsistorierna tillkommer att handlägga ärenden och uttala sig i frågor, hvilka djupt ingripa uti församlingarnes religiösa lif och kyrkliga för-

hållanden. Församlingarne kunna då hafva berättigade fordringar att i konsistorierna få sina intressen bevakade och sina synpunkter framhållna. Genom föreskriften, att stiftssekreteraren skall vara en person med juridisk bildning, toges ett redan länge påfordradt steg för ökandet af domkapitlens kompetens i domsfrågor; genom tillstånd för församlingarne att insätta representanter i konsistorierna skulle en ersättning lemnas för borttagandet af de nuvarande lekmännen och ett steg tagas uti riktning att tillgodose äfven de församlingarnes kyrkligt-religiösa behof, hvilka ej sammanfalla med presternas. Jag är öfvertygad, att genom sådana ändringar i konsistoriernas sammansättning deras kompetens att handlägga äfven domsfrågor och administrativa ärenden långt ifrån skulle minskas, utan snarare ökas i jämförelse med hvad nu är fallet.

Med afseende på sättet för fullgörande af en dylik valrätt för församlingarne torde naturligast vara att låta den ske i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad fallet är vid utseendet af representanter vid kyrkomötena. Önskvärdt hade varit att församlingarne kunnat insätta tvenne ledamöter i konsistoriet, men då, med bibehållande af det af Kongl. Maj:t föreslagna antalet af konsistoriets medlemmar, utsigt ej torde förefinnas att kunna utverka rätt för församlingarne att insätta mer än en ledamot, har jag ansett mig böra stanna härvid i mitt nedan närmare angifna förslag.

Då jag på ofvan angifna grunder anser, att sådana ändringar böra göras i den första och dermed sammanhängande paragraferna af det kongl. förslaget, att konsistoriet, i hvad kyrkliga frågor beträffar, skulle utgöras af biskopen, såsom ordförande, domprosten eller, der sådan ej finnes, annan af Kongl. Maj:t för fem år i sänder förordnad prestman, en af Kongl. Maj:t utnämnd stiftssekreterare samt två för fem år i sänder utsedde ledamöter, den ene förordnad af Kongl. Maj:t och den andre utsedd af församlingarne inom stiftet, tillåter jag mig vördsamt hemställa,

att Riksdagen ville för sin del besluta sådana ändringar uti §§ 1—4, 8 och 9 samt öfvergående stadgandet 2 af den af Kongl. Maj:t föreslagna lagen om stiftsstyrelse, att de erhålla följande form:

§ 1.

Mom. 1. Inom hvarje stift skall stiftsstyrelsen utöfvas *dels* af biskop, *dels* af ett domkapitel, bestå-

ende af fem ledamöter, nemligen biskopen, såsom ordförande, domprosten eller, der sådan ej finnes, annan af Konungen för fem år i sänder bland stiftets kyrkoherdar förordnad ledamot, såsom vice ordförande, en af Konungen utnämnd stiftssekreterare samt två för fem år i sänder utsedde ledamöter, hvaraf den ene förordnad af Konungen och den andre utsedd af församlingarne inom stiftet, *dels* ock af biskopen med biträde af stiftssekreteraren såsom föredragande, men med biskopen ensam tillkommande beslutanderätt.

Mom. 2. Af Konungen förordnad eller af församlingarne utsedd ledamot åtnjuter ersättning af allmänna medel.

§ 2.

Sökande till stiftssekreterarebefattning skall hafva undergått examen, som berättigar till inträde i rikets rättegångsverk, och bör jemväl ega förfarenhet i domarevärf.

§ 3.

Mom. 1. Till besättande af ledamotsplats, hvars innehafvare enligt § 1 mom. 1 förordnas af Konungen, skall domkapitlet upprätta förslag och derå uppföra tre behörige män.

Mom. 2. (Lika med Kongl. Maj:ts förslag.)

Mom. 3. Ledamot, som enligt § 1 mom. 1 skall af församlingarne utses, väljes på sätt för val af ombud vid allmänt kyrkomöte i tillämpliga delar är föreskrifvet.

§ 4.

Mom. 1. (Lika med Kongl. Maj:ts förslag.)

Mom. 2. I nyss omförmälda fall må ej förslag, hvarom i § 3 sägs, upprättas.

§ 8.

I Stockholms stad skall finnas ett konsistorium, under hvilket samtliga församlingarne i staden, med undantag af hof- och garnisonsförsamlingarne, lyda. Detta konsistorium, hvare erkebiskopen, när han är tillstädes, förer ordet, består i öfrigt af fem ledamöter, nemligen pastor primarius, såsom ordinarie ordförande, en af Konungen för fem år i sänder bland stadens kyrkoherdar förordnad ledamot, såsom vice ordförande, en af Konungen utnämnd konsistoriesekreterare samt två för fem år i sänder utsedde ledamöter, den ene förordnad af Konungen och den andre utsedd af stadens församlingar.

§ 9.

Mom. 1. (Lika med Kongl. Maj:ts förslag.)

Mom. 2. I öfrigt gälla om förslagens upprättande samt om kompetensvilkor och förord för sökande till konsistoriesekreteraretjenst hvad i §§ 2 och 3 är om ledamot i domkapitel och om stiftssekreterare stadgadt.

Öfvergående stadganden.

2. Förslag till besättande första gången af de ledamotsbefattningar, hvilka omförmälas i §§ 2, 3 och 9, skola upprättas och till Konungen insändas före den 1 december 1894.

Om remiss till lagutskottet anhålles, och torde utskottet, om det i hufvudsak gillar de af mig framlagda åsigterna, vidtaga de redaktionsändringar uti de ofvan vidrörda lagparagraferna, hvartill det kan finna sig manadt.

Stockholm den 21 februari 1893.

Aug. Wikander.